

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВНЗ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Олішевич В.М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Визначаються умови, що формують позитивну мотивацію студента до навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення іноземної мови. Сформульовано поняття мотивації студента до вивчення англійської мови. Ґрунтовно розглянуто мотиваційну сферу студента-особистості, що стимулює до навчання іноземної мови в процесі підготовки фахівця у ВНЗ. Розглядаються специфічні умови до викладання матеріалу з іноземної мови, які мотивують студентів до активної праці. Визначається інтерес як найсильніша мотивація студентів до пошукової діяльності.

Ключові слова: мотивація, мотив, навчання, сфера, студент, особистість, інтерес.

Постановка проблеми. Сьогодні перед вищими навчальними закладами висуваються нові завдання, які пов'язані з новими вимогами нашого суспільства до працездатності та працевідповідальності, а також складними вимогами до фахівців з боку європейського соціуму, – це виховання компетентної особистості, якій притаманні високі професіональні здібності, активна праця, ініціативність, мобільність, відповідальність за дії, вміння кмітливо орієнтуватися в певній ситуації, самостійно вирішувати питання, формувати потребу в постійному самовдосконаленні, розвивати культуру міжособистісного спілкування тощо. Тобто ті якості, без яких неможливе існування компетентного фахівця в полікультурному просторі міжнародної спільноти. Очевидно, що важливу роль у формуванні такої особистості відіграє позитивна мотивація студентів до навчання іноземних мов. На сьогодні у вишах провідним є завдання підвищення ефективності навчання і навчально-пізнавальної діяльності студентів, зокрема до вивчення іноземної мови, яка є гарантом полікультурної компетентності фахівця будь-якої спеціальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мотивації є не новою в науці. Позитивну мотивацію вивчали та досліджували вітчизняні та зарубіжні педагоги і психологи (М. Заброцький, С. Занюк, Д.К. Кейли, Р. Лікерт, А.К. Маркова та інші); мотивуванню та стимулюванню присвячуються наукові публікації, в яких розглядаються проблеми низької мотивації до навчання та визначаються деякі умови, що впливають на формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів (В. Білоус, Л. Горюнова, С. Занюк, В. Козаков, О. Коваленко, В. Є. Михайличенко, В.В. Полянська, Л. Орбан-Лембрик, А. Цимбалюк і С. Цимбалюк, Є. Шматков, Н.О. Черняк); поняття «мотивація» та «мотив» трактуються дослідниками в науці по-різному (Л.Г. Божович, Є.І. Ільїн, А.Н. Леонтєва, О.О. Малінка, А. Маслоу, Ж. Ньютен, С.Л. Рубінштейн).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але на сьогодні провідною проблемою все ще залишається мотивація студента до навчання, зокрема стимулювання до вивчення іноземних мов у мовних і немовних ВНЗ. Чітко не сформульовані такі основні поняття, як мотивація та мотив, які могли б спонукати студента на певні дії до вивчення іноземної мови; також недостатньо мірою науковцями досліджувалися умови, що формують позитивну мотивацію студента до навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення іноземної мови, поза увагою залишається мотиваційна сфера студента-особистості, що стимулює до навчання англійської мови в процесі підготовки фахівця у ВНЗ.

Мета статті. Визначити умови, що формують позитивну мотивацію студентів ВНЗ до вивчення іноземної мови (англійської), яка є необхідною для обізнаності фахівця у полікультурному просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення проблеми стимуляції мотивації студентів до навчання, особливо до вивчення іноземної мови у цей час, коли наша держава впевнено прямує до європейського середовища, є центральною у педагогіці, оскільки знання і результат їхнього засвоєння значною мірою залежать від того, як викладач залучить студентів до навчання, наскільки зацікавить викладеним матеріалом. Отже, необхідно будувати такий навчально-пізнавальний процес, який міг би бути основою формування стимуляції мотивації студентів до вивчення іноземної мови у ВНЗ.

Вивчення поведінки людини, аналіз її потреб і мотивів, які приводять до конкретних вчинків характеризується мотивацією. Дослідники трактують поняття «мотивація» по-різному: деякі вважають, що мотивація – це система факторів, що спонукають на виконання певної дії; на думку інших – це стимулювання будь-якої людини (студента, працівника, виконавця, тощо) спрямоване на досягнення мети; також дослідники наголошують, що мотивація – це зміст діяльності будь-якої людини. [1; 2; 3; 7; 8]. Отже, аналізуючи думки науковців можна зазначити, що стимуляція мотивації студентів до вивчення іноземної мови у полікультурному просторі виділяє цілу низку спонукань: потреба знань іноземної мови для майбутньої професії; інтерес до інших країн світу, їхньої культури; прагнення до самореалізації та самоутвердженні в європейських країнах як компетентного фахівця так і відповідального працівника. У науці також існує думка, що мотивація визначається одним мотивом, або єдиною системою мотивів, які складають особливу сферу з інтересів, потреб, цілей, а також їхній взаємозв'язок і взаємодія. Вивчаючи іноземну мову слід дотримуватися розмежування понять та чіткого їх визначення при навчанні: мотив – чому студент вивчає іноземну мову, що його до цього спонукає (поїздки закордон, знайомство з західноєвропейською культурою, вільне спілкування з іноземцями, тощо); мета – бажаний результат до якого прагне студент (пересування за кордоном без допомоги перекладача, читання західноєвропейської літератури в оригіналі, вільне спілкування іноземною мовою, яка допомагає будувати комунікативні «мости» між нашою державою та європейською спільнотою, тощо). Найскладнішим завданням для викладача є добір методів, які б позитивно спонукали студента вивчати іноземну мову для досягнення певних його цілей, бо, як свідчить, практика при цільовому навчанні важко

відрізнати мету, мотив та саму стратегію, тобто метод, тому що форми, які мотивують до вивчення іноземної мови та методи для досконалого навчання існують як цільовий механізм у навчанні, зокрема іноземної мови. Найчастіше в навчальному процесі викладачам іноземних мов слід користуватися поняттям мотиваційна сфера особистості, якій підлягає вся сукупність утворень мотивації, що притаманні тому, чи іншому студенту: цілі і потреби, диспозиції, інтереси, атитюди, тощо. Мотиваційна сфера є ядром самої особистості студента, вона повинна закладатися з раннього віку (шкільного, або I курсу) і мати розвиток протягом усього навчального процесу при вивченні іноземної мови. У загальноосвітньому навчальному закладі школярі спочатку мріють, що спонукає їх на певні дії, потім вони фантазують, що поступово переходить у планування. Теж саме можна спостерігати і серед студентів: мріючи студенти вивчають іноземну мову з мотивацією, далі йде фантазування мрії, потім упродовж навчання фантазія-мрія переростає у планування мрії, що впевнено можна назвати мотиваційною установкою.

Мотиваційна сфера особистості – це складне структурне утворення, психологічний механізм якої визначається використанням певної системи психологічних умов і засобів. А розвиток мотиваційної сфери особистості у процесі навчання іноземної мови має залежність від діалогічності, розуміння сенсу вивчення іноземної мови та предметно-рефлексивного відношення до самого процесу навчання. З іншого ж боку (за В. І. Ковальовим) мотиваційну сферу можна розглядати як підсистему особистості і тоді вона буде складатися зі стійких латентних утворень: спрямованість на вільне володіння іноземною мовою, інтерес до знайомства з європейською культурою, мотиваційні установки, бажання подорожувати закордоном, тощо. Тобто, можна зробити висновок, що мотиваційна сфера особистості – це латентне утворення, де мотиви з'являються лише тимчасово і постійно змінюються. Коли ми цілеспрямовано формуємо мотиваційну сферу особистості у процесі вивчення іноземної мови – це значить, що ми формуємо саму особистість; тобто педагогічним завданням викладача є виховання моральності, формування інтересу до іноземної культури, навиків вільного спілкування та звичок, притаманних суспільству, мова якого вивчається.

Розуміючи поняття «мотиваційна сфера людини» як системну, науковці класифікують мотиви: за характером спілкування, тобто емоційні, політичні, ділові, тощо; взаємодія об'єкта й мети, тобто коли сама особистість стає членом певної групи і її інтереси співпадають з інтересами самої групи; інтерес певної людини-комунікатора, коли мотив направлений на бажання познайомитись з чимось новим, цікавим, важливим, що має велике значення у процесі навчання іноземною мовою і становить найважливішу навчальну мотивацію. [5]

Мотивація навчання виділяється також як відокремлений вид мотиву, який відноситься до навчальної діяльності. Під мотивом навчання розуміють внутрішні спонукання, які залучають особистість до пізнавальної діяльності, стимулюють до активної розумової праці; – це внутрішні рушії в навчальному процесі, від рівня сформованості яких залежить успіх навчальної діяльності та ефективність навчального процесу в цілому.

Навчальна мотивація студента до оволодіння іноземною мовою визначається деякими специфічними факторами:

– самою системою освіти або вищим навчальним закладом, де студент здійснює свою навчальну діяльність;

– організацією всього процесу навчання іноземної мови;

– врахування суб'єктивних особливостей студента, який навчається (його вік і стать, інтелектуальні та комунікативні здібності, розвиток мислення, вміння формувати самооцінку, спільна праця зі студентами, робота в колективі).

– врахування суб'єктивних особливостей педагога, викладача іноземної мови (його відношення до студентів, до своєї справи як викладацької так і виховної);

– врахування специфічних особливостей самої іноземної мови (граматичні особливості, фразеологізми, тощо).

Мотивація будь-якого навчання є системною і стимулюється завдяки ієрархії навчальних мотивів, які в науці розподіляються на певні групи: соціальні (бажання особистості до утвердження в соціумі завдяки навчанню), спонукальні (вплив певних суб'єктів на свідомість особистості), пізнавальні (пробудження інтересу до пізнання), професійно-ціннісні (прагнення особистості до отримання певної професії), меркантильні (відображають корисливу сторону особистості) [9]. Мотивація навчання іноземної мови є також системною і має свої стимуляційні аспекти, які можна трактувати з точки зору до вивчення самої мови:

– соціальні – прагнення студента завдяки навчанню, своїм інтелектуальним здібностям до самореалізації та самоутвердженні в іноземному суспільстві, або в оточуючому його колективі при вільному спілкуванні іноземною мовою;

– спонукальні – вплив з боку викладачів, студентів-однолітків та, взагалі, оточуючого соціуму під час навчання іноземної мови;

– пізнавальні – пробудження в студента інтересу до пізнавального навчання і одержання захоплення від самого пізнавального процесу та отримання певних результатів, бо пізнавальна діяльність студента в процесі вивчення іноземної мови є одною з головних. Ось чому домінуючим фактором успіху пізнавального навчання є формування в них певних пізнавальних мотивів (знайомство з іноземною культурою, пізнання певних звичаїв та обрядів в країнах, мова яких вивчається, тощо);

– професійно-ціннісні – прагнення студента отримати певну професію (викладача іноземної мови, перекладача, дипломата, тощо). Якщо іноземна мова не є фаховою дисципліною студента, то мотивуванням до її навчання з професійної точки зору стає вільне спілкування з іноземними громадянами без перекладача стосовно свого фаху та продуктивна діяльність у західноєвропейському суспільстві;

– меркантильні – пов'язані з матеріальною користю, тобто у ХХІ столітті не секрет, що знання іноземної мови мають домінуючий аспект у заробітній платні. Але ці мотиви не вирішальні, діють частково, це залежить від кожного студента індивідуально з точки зору його психологічної особливості.

Отже, викладачі іноземних мов повинні дбати про ефективне забезпечення навчальної діяльності та формувати в студентів дієві мотиви навчання, виділяти домінуючий мотив, враховуючи всю структуру мотиваційної сфери особистості. Досліджуючи цю сферу відповідно до навчального процесу, А. К. Маркова наголошує на ієрархічності її побудови і відносить до неї: потребу в навчанні, значення та мотив самого навчання, його мета та

інтерес [4]. Більшість психологів зазначають, що інтерес є емоційним переживанням до потреби в пізнавальності. Відносячи його до ряду компонентів навчальної мотивації, слід звертати увагу, що в педагогічному спілкуванні поняття «інтерес «виступає синонімом навчальної мотивації, що підтверджено існуванням таких висловів як «в нього зник інтерес до навчальної діяльності», або «необхідно формувати пізнавальний інтерес до навчання» і т. д. Методи, які розвивають пізнавальний інтерес до вивчення іноземної мови, – це, перш за все, методи, які активізують сам процес навчання: групова робота, дискусії (діалогічне мовлення), інсценізація та аналіз певних ситуацій, наближених до реально-го життя в іноземному суспільстві, проектування і презентація робіт та інше. До цих методів сучасні викладачі, зокрема іноземних мов, відносять кооперативне навчання і випереджаюче навчання, в якому акцентується увага не на наявному рівні, а на вищому, якого, взагалі, може досягти студент вивчаючи іноземну мову, при цьому необхідно враховувати розвиток самої особистості. Випереджаюче навчання стимулює студента до прояву лідерських якостей, які допомагають у майбутньому самоутвердитись в європейському суспільстві; знижує рівень сором'язливості при спілкуванні іноземною мовою. Кооперативне навчання ґрунтується на парних роботах, або роботах в малих групах, де студенти виконують різноманітні завдання пошукового характеру: рольові та ділові ігри, різні навчальні проектування та дискусії, де бракує пошукової інформації. При кооперативному навчанні можна спостерігати за взаємодопомогою між студентами [6].

Однією з головних умов, яка створює зацікавленість студентів до вивчення іноземної мови, тобто інтерес до самого навчання, – це можливість проявляти розумову ініціативність у навчальному процесі, і коли методи навчання активніші, тоді легше зацікавити студентів до роботи на заняттях з іноземної мови. Виховувати стійкий інтерес допомагають запитання-завдання, які стимулюють та мотивують студентів на активну пошукову діяльність. Як показує практика, та праця, яка потребує постійної пошукової інформації викликає до себе інтерес, а до завдань, які не мають розумової складності у більшості студентів зникає зацікавленість. Подолання проблемних ситуацій в процесі вивчення іноземної мови є найважливішою умовою для виникнення інтересу до навчальної діяльності, але складність завдання цікаве тільки тоді, коли воно посилене.

Мотивуючи студентів до навчання іноземною мовою викладачам слід урізноманітнювати матеріал та прийоми роботи, що забезпечує зіткнення студентів з об'єктами в процесі навчання, а в кожному об'єкті можуть відкриватися нові сторони. Спонукання студентів до пізнавального інтересу при вивченні іноземної мови здійснюється новизною матеріалу, коли викладач показує щось нове і розповідає про щось неочікуване, але звичне у побуті і повсякденності. У процесі засвоєння нових знань з іноземної мови існує одна специфічна умова – все нове повинно базуватися на засвоєному раніше матеріалі, щоб не втрачався інтерес до навчання і не відбувалося зниження мотиваційної сфери особистості. Суттєвим фактором появи інтересу до навчання – це емоційне, «живе» викладання матеріалу на занятті та слова викладача, які спонукають до позитивної навчальної діяльності.

Прояв викладачем емоцій на заняттях з іноземної мови мотивує студентів на певні активні дії. Емоційний зміст навчального матеріалу поєднаний з професійним вмінням викладача доносити інформацію до аудиторії передається студентам-слухачам на лекціях і семінарських заняттях. Коли педагог захоплюється своїм предметом – це позитивно діє на оточуючу його аудиторію. Отже, педагогам, які викладають іноземну мову слід не тільки транслювати знання, але й створювати особистість, яка представлятиме нашу державу у західноєвропейських країнах. Своїм ставленням до навчальної діяльності, вимогливістю до викладання та спілкуванням зі студентами викладач повинен закладати основу до професіоналізму й мотивувати їх на позитивні дії; а викладач педагогічного ВНЗ – це взагалі професійний зразок для студентів-філологів (майбутніх вчителів, викладачів); тобто його ставлення до своєї праці є їхнє ставленням до майбутньої професії.

Висновки і пропозиції. Особистість студента як компетентної і обізнаної людини формується упродовж усієї навчальної діяльності у ВНЗ, починаючи з I курсу. Тут спочатку закладаються такі якості, як: ініціативність, відповідальність за свої дії, потреба в нових знаннях, самостійність у вирішенні певних питань, а потім упродовж професійної діяльності студент удосконалюється як особистість. Отже, позитивні мотиви мають важливе значення для формування особистісних якостей студента у процесі навчальної діяльності.

Мотиви студента, які формуються під час вивчення іноземної мови стають стрижнем компетентної особистості будь-якого фаху в майбутній професії.

Проаналізувавши роботи вітчизняних і зарубіжних учених, які займалися і зараз досліджують проблему формування мотивації до навчально-пізнавального процесу, спираючись на власний досвід можна визначити такі умови, що впливають на формування позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови, а саме: професіоналізм викладача (його бажання і вміння навчити студента вільним комунікативним здібностям при спілкуванні з представниками іноземної держави, познайомити його з культурою іншої країни, мова якої вивчається тощо); розвиток позитивних емоцій студента, його самовизначення у західноєвропейському суспільстві; організація навчальної діяльності як процесу пізнання; застосування методів і прийомів, які стимулюють до навчально-пізнавальної діяльності на заняттях з іноземної мови; усвідомлення цілей студента з точки зору професійної діяльності; доступність змісту та лаконічність викладу навчального матеріалу з іноземної мови за допомогою різноманітних форм, що пропонується викладачем на занятті і має стимуляційний аспект.

Підбиваючи підсумки можна впевнено зазначити, що умови, які позитивно мотивують студента до вивчення іноземної мови є специфічними за викладання, тобто організацією нетрадиційних занять з боку викладача, які спонукають на реальну конкретну активність з боку студента. Але професійна направленість студента, що стимулює та мотивує до вивчення іноземної мови ще залишається в колі зору серед дослідників.

Список літератури:

1. Заброцький М. М. Педагогічна психологія / М. М. Заброцький. – К., 2000. – 356 с.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації: Навчальний посібник / С. С. Занюк. – К.: Вид. «Либідь», 2002. – 304 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб: Питер, 2003.
4. Маркова А. К., Орлов А. Б., Фридман Л. М. Мотивация учения и ее воспитание у школьников. – М., 1983.
5. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб: «Питер», 1999. – 368 с.
6. Тарнопольський О. Студент у функції викладача англійської мови як іноземної: вплив на ставлення до навчання та навчальну мотивацію (мовний ВНЗ) / О. Тарнопольський, Ю. Дегтярьова // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: зб. наук. пр.: в 2 ч. / за ред. В. Т. Сулими, С. Н. Денисенко. – Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Ч. 2. – С. 37–40.
7. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М.: А. С. К., 2001. – 64 с.
8. Gary N. Chambers. Motivating language earners modern languages in practice; 12, Multilingual Waters, 1999.
9. Мотиви навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16280414/pedagogika/motivi_navchannya

Олишевич В.Н.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗИТИВНОЙ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ ВУЗ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ**Аннотация**

Определяются условия, которые формируют позитивную мотивацию студента к учебно-познавательной деятельности в процессе изучения иностранного языка. Сформулировано понятие мотивации студента к изучению английского языка. Основательно рассмотрена мотивационная сфера студента-личности, которая стимулирует к обучению иностранному языку в процессе подготовки специалиста в вузе. Рассматриваются специфические условия для преподавания материала по иностранному языку, которые мотивируют студентов к активной работе. Определяется интерес как самая сильная мотивация студентов к поисковой деятельности.

Ключевые слова: мотивация, мотив, обучение, сфера, студент, личность, интерес.**Olishevych V. M.**

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING STUDENTS' POSITIVE MOTIVATION TO THE STUDYING OF FOREIGN LANGUAGES IN UNIVERSITIES**Summary**

The conditions which form the students' positive motivation to the learning and cognitive activity in the process of the studying a foreign language are determined. The concept of students' motivation to the studying of English has been formulated. The motivational sphere of a student-personality, which stimulates to the learning of foreign language in the process of specialist training in university, is thoroughly examined. We consider the specific conditions for teaching material in a foreign language that motivate students to an active work. The interest as the strongest motivation of students to a search activity is determined.

Keywords: motivation, motive, learning, sphere, student, personality, interest.